

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА

Факультет філології

Кафедра слов'янських мов

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Основи старослов'янської мови

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Освітня програма **«Польська мова і література та англійська мова»**

Спеціальність **В11 Філологія**

Спеціалізація (за наявності) **В11.033 Слов'янські мови та література
(переклад включно), перша - польська**

Галузь знань **В Культура, мистецтво та гуманітарні науки**

Затверджено на засіданні
кафедри слов'янських мов
Протокол №5 від “29” грудня 2025 р.

м. Івано-Франківськ – 2025

1. Загальна інформація

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	Основи старослов'янської мови
Викладач (-і)	Ліщинська Галина Дмитрівна
Контактний телефон викладача	+380973832909
E-mail викладача	halyna.lishchynska@pnu.edu.ua
Формат дисципліни	очний
Обсяг дисципліни	30 годин (12 год. лекційних, 18 – практичних, 60 – самостійне опрацювання – 3 кредити
Посилання на сайт дистанційного навчання	http://www.d-learn.pu.if.ua/
Консультації	Упродовж семестру за встановленим розкладом на кафедрі та з розрахунком відповідного часу.

2. Анотація до навчальної дисципліни

Курс Основи старослов'янської мови передбачений навчальним планом гуманітарних факультетів університетів. Він знайомить студентів з першою писемною (літературною) мовою слов'ян, яка виникла в другій половині IX ст. після народження Христа. Вважається, що саме старослов'янська мова найбільш повно віддзеркалює фонетичну та граматичну організацію праслов'янської мови – прамови для всіх сучасних слов'янських мов, тому цей курс вивчається на всіх слов'янських філологічних спеціальностях. Цей курс дає теоретичні і практичні знання про внутрішні загальні й часткові закони, що діяли в найдавнішу епоху, становить своєрідний вступ до вивчення слов'янських мов і їх історії,

допоможе студентам всебічно вивчити фонетичну і граматичну систему сучасної української, польської, чеської та інших слов'янських мов.

3. Мета та цілі навчальної дисципліни

Мета: Головна мета курсу **Основи старослов'янської мови** – ознайомити студентів з першою писемною (літературною) мовою слов'ян – старослов'янською мовою, яка виникла у другій половині IX ст. після народження Христа, навчити їх читати і розуміти тексти перших писемних слов'янських пам'яток, дати їм теоретичні та практичні знання про внутрішні загальні та часткові закони, які діяли в найдавнішу епоху, тобто в праїндоевропейській та праслов'янській мовах.

Завдання: Основним завданням курсу є те, що він повинен служити своєрідним вступом до вивчення слов'янських мов, дати студентам уявлення про взаємозв'язок мовних явищ, їх історію, причини виникнення, домогтися, щоб студенти уміли пояснити сучасні мовні (фонетичні та морфологічні) явища в порівняльно-історичному аспекті.

4. Програмні компетентності та результати навчання

Під час вивчення ОК Основи старослов'янської мови студенти набувають таких загальних і фахових компетентностей, зазначених в ОП «Історія», «Історія та археологія»:

Інтегральна компетентність:

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми в галузі філології у процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає застосування теорій та методів філологічної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності

ЗК 5. Здатність учитися й оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 6. Здатність пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 7. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК 10. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 11. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

Фахові компетентності

ФК 1. Усвідомлення структури філологічної науки та її теоретичних основ.

ФК 2. Здатність використовувати в професійній діяльності знання про мову як особливу знакову систему, її природу, функції, рівні.

ФК 3. Здатність використовувати в професійній діяльності знання з історії мови.

ФК 4. Здатність аналізувати діалектні та соціальні різновиди польської мови, описувати соціолінгвальну ситуацію.

ФК 7. Здатність до збирання й аналізу, систематизації та інтерпретації мовних фактів.

ФК 8. Здатність вільно оперувати лінгвістичною термінологією.

Програмні результати навчання:

ПРН 2. Ефективно працювати з інформацією: добирати інформацію з різних джерел, зокрема з фахової літератури та електронних баз, критично аналізувати й інтерпретувати її, впорядковувати, класифікувати, систематизувати. ПРН 3. Організувати процес свого навчання і самоосвіти.

ПРН 7. Розуміти основні проблеми філології та підходи до їхнього розв'язання із застосуванням доцільних методів.

ПРН 8. Знати й розуміти систему мови, історію мови, вміти застосовувати ці знання у професійній діяльності.

ПРН 16. Збирати, аналізувати, систематизувати й інтерпретувати факти мови для розв'язання складних завдань і проблем у спеціалізованих сферах професійної діяльності та навчання

5. Організація навчання

Обсяг навчальної дисципліни

Вид заняття	Загальна кількість годин
Лекції	12 год.
Практичні заняття	18 год.
Самостійна робота	60 год.

Ознаки навчальної дисципліни				
Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативна / вибіркова	
3	032 Історія та археологія 014.03 Історія	2	вибіркова	
Тематика навчальної дисципліни				
Тема		кількість год.		
		лекції	практ. заняття	сам. роб.
Тема 1. Вступ. Поняття про старослов'янську мову. Історія виникнення і розвитку старослов'янської мови. Старослов'янські азбуки. Пам'ятки старослов'янської писемності		2		6
Тема 2. Фонетична система старослов'янської мови. Фонетична структура складу. Плавні звуки. Система голосних та приголосних звуків. Зредуковані ь, ъ , їхні позиції, зредуковані и, ы		2	2	8
Тема 3 Звукова система старослов'янської мови в порівняльно-історичному освіт-ленні. Коротка характеристика найважливіших рис праїндоевропейської мови. Зміни праїндоевропейських го-лосних та приго-лосних на слов'янському мовному ґрунті. Закон від-критого складу. Монофтонгізація дифтонгів та диф-тонгічних сполу-чень. Спрощення груп приголосних, Явище початку і кінця слова. Палата-лізація приголосних		4	4	10
Тема 4. Зміни у фонетичній системі старослов'янської мови, відображені в писемних пам'ятках X, частково XI ст.		2	2	4
Тема 5. Морфологія. Іменник		2	2	10
Тема 6. Займенник, прикметник, числівник		-	2	10
Тема 7. Форми дієслова.		-	6	12
ЗАГ.:		12	18	60
6. Система оцінювання навчальної дисципліни				

<p>Загальна система оцінювання навчальної дисципліни</p>	<p>Накопичування балів під час вивчення дисципліни здобувачем вищої освіти здійснюється у такому співвідношенні (підсумковий контроль у формі заліку):</p> <p>Загальні 100 балів включають:</p> <p>60 балів – поточний контроль (практичні заняття та підсумкові тестування),</p> <p>20 балів – контрольна робота,</p> <p>20 балів – контроль за самостійною роботою</p> <p>Поточний контроль проводиться на кожному практичному занятті за виступ та виконання письмового завдання студентом. Передбачає оцінювання теоретичної підготовки здобувачів вищої освіти із зазначеної теми під час роботи на практичних заняттях та набутих професійних навичок під час виконання практичних завдань.</p> <p>Оцінювання відповідей здобувачів освіти на практичних заняттях відбувається згідно навчального розкладу за 100 бальною шкалою. Вага оцінки за кожен вид навчальної роботи та відповідну тему відображена у таблиці. Максимальна кількість балів, яку здобувач освіти може отримати за виконання завдань на практичних заняттях складає 50 балів.</p> <p>Критерії поточного оцінювання:</p> <p>«90-100 балів» – здобувач вищої освіти в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей (в т. ч. у вигляді мультимедійних презентацій), глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу.</p> <p>«70-89 балів» – здобувач вищої освіти достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей (в т. ч. у вигляді мультимедійних презентацій), в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки.</p> <p>«50-69 балів» – здобувач вищої освіти в цілому володіє навчальним матеріалом викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових відповідей (в т. ч. у вигляді мультимедійних презентацій), але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки.</p> <p>«Менше 50 балів» – здобувач вищої освіти не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності.</p>
<p>Вимоги до письмових робіт</p>	<p>Конкретне виконання завдання, осмислене пояснення, розуміння та вміння правильно вживати відповідні граматичні форми</p>
<p>Практичні заняття</p>	<p>Оцінюються за п'ятибальною системою</p>

Умови допуску до підсумкового контролю	Виконання усіх запланованих програмою дисципліни форм навчальної роботи, які підлягають оцінюванню. Залік виставляється на останньому практичному занятті та після проведення контролю за самостійною роботою. Враховуються усі види роботи																					
Підсумковий контроль	<p>Підсумковий семестровий контроль являє собою підсумкове оцінювання результатів навчання здобувача вищої освіти за семестр, що з даної дисципліни здійснюється у формі заліку.</p> <p>Семестровий контроль у формі заліку передбачає, що підсумкова оцінка (у стобальній шкалі) з навчальної дисципліни визначається як сума оцінок за поточний контроль.</p> <p>Повторне складання допускається не більше двох разів з кожної дисципліни: один раз викладачеві (талон №2) тестування в системі дистанційного навчання + усне опитування відповідно до програмових вимог, другий – комісії (талон №3) реалізується виключно у тестовій формі з використанням організаційно-технологічних процесів.</p> <p>Якщо студент не склав навчальну дисципліну за талоном 3, дозволяється повторне вивчення навчальної дисципліни впродовж наступного семестру (планується за рахунок власного часу студента і не фінансується з бюджетних коштів).</p> <p>Здобувачі вищої освіти, які одержали під час екзаменаційної сесії більше трьох підсумкових незадовільних оцінок (F, FX) незалежно від виду контролю (екзамен, залік), відраховуються з університету за академічну неуспішність. Здобувачам вищої освіти, які одержали під час екзаменаційної сесії одну-три незадовільні оцінки (F, FX), дозволяється ліквідувати академічну заборгованість у встановлені графіком навчального процесу терміни. Здобувача вищої освіти, який не ліквідував академічну заборгованість у встановлені терміни без поважної причини, відраховують з університету за академічну неуспішність або за його згодою направляють на повторне вивчення навчальної дисципліни, яке регламентується Положенням про порядок повторного вивчення дисциплін (кредитів ECTS) в умовах ECTS.</p> <p style="text-align: center;">Шкала оцінювання для заліку</p> <table border="1" data-bbox="544 1518 1489 1865"> <thead> <tr> <th data-bbox="544 1518 890 1585">Університетська</th> <th data-bbox="890 1518 1114 1585">Оцінка ECTS</th> <th data-bbox="1114 1518 1489 1585">Оцінка за національною шкалою</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td data-bbox="544 1585 890 1641">90-100</td> <td data-bbox="890 1585 1114 1641">A</td> <td data-bbox="1114 1585 1489 1641" rowspan="5" style="text-align: center;">зараховано</td> </tr> <tr> <td data-bbox="544 1641 890 1686">80-89</td> <td data-bbox="890 1641 1114 1686">B</td> </tr> <tr> <td data-bbox="544 1686 890 1731">70-79</td> <td data-bbox="890 1686 1114 1731">C</td> </tr> <tr> <td data-bbox="544 1731 890 1776">60-69</td> <td data-bbox="890 1731 1114 1776">D</td> </tr> <tr> <td data-bbox="544 1776 890 1821">50-59</td> <td data-bbox="890 1776 1114 1821">E</td> </tr> <tr> <td data-bbox="544 1821 890 1865">25-49</td> <td data-bbox="890 1821 1114 1865">FX</td> <td data-bbox="1114 1821 1489 1865" rowspan="2" style="text-align: center;">не зараховано</td> </tr> <tr> <td data-bbox="544 1865 890 1910">0-24</td> <td data-bbox="890 1865 1114 1910">F</td> </tr> </tbody> </table>			Університетська	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	90-100	A	зараховано	80-89	B	70-79	C	60-69	D	50-59	E	25-49	FX	не зараховано	0-24	F
Університетська	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою																				
90-100	A	зараховано																				
80-89	B																					
70-79	C																					
60-69	D																					
50-59	E																					
25-49	FX	не зараховано																				
0-24	F																					
7. Політика навчальної дисципліни																						
Письмові роботи	Тестові завдання після кожної лекції. Індивідуальні презентації. Вправи до тем. Підсумкова тестова контрольна робота.																					
Академічна доброчесність	Дотримання академічної доброчесності засновується на ряді положень та принципів академічної доброчесності, що регламентують діяльність здобувачів вищої освіти та викладачів університету:																					

	<p>1. Кодекс честі Карпатського національного університету імені Василя Стефаника.</p> <p>2. Положення про Комісію з питань етики та академічної доброчесності.</p> <p>3. Положення про запобігання академічному плагіату та іншим порушенням академічної доброчесності у навчальній та науково-дослідній роботі здобувачів освіти Карпатського національного університету імені Василя Стефаника.</p> <p>4. Положення про запобігання академічному плагіату.</p> <p>5. Склад комісії з питань етики та академічної доброчесності Карпатського національного університету імені Василя Стефаника.</p> <p>6. Лист МОН України «До питання уникнення проблем і помилок у практиках забезпечення академічної доброчесності».</p> <p>Ознайомитися з даними положеннями та документами можна за посиланням: Електронний фонд локальних нормативно-правових документів Карпатського національного університету імені Василя Стефаника</p>
Відвідування занять	<p>Можливість і порядок відпрацювання пропущених здобувачем освіти занять регламентується «Положення про порядок організації та проведення оцінювання успішності здобувачів вищої освіти Карпатського національного університету імені Василя Стефаника». Ознайомитися з положенням можна за посиланням: Електронний фонд локальних нормативно-правових документів Карпатського національного університету імені Василя Стефаника</p> <p>У разі виконання завдання здобувачем освіти пізніше встановленого терміну, без попереднього узгодження ситуації з викладачем, оцінка за завдання – «незадовільно», відповідно до «Положення про порядок організації та проведення оцінювання успішності студентів Ознайомитися із положенням можна за посиланням: Електронний фонд локальних нормативно-правових документів Карпатського національного університету імені Василя Стефаника</p>
Неформальна освіта	<p>Можливість зарахування результатів неформальної освіти регламентується «Положенням про визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної освіти в Карпатському національному університеті імені Василя Стефаника». Ознайомитися із положенням можна за посиланням: Електронний фонд локальних нормативно-правових документів Карпатського національного університету імені Василя Стефаника</p> <p>Додаткові бали до поточного контролю здобувач освіти може отримати, пройшовши навчальний курс у вигляді неформальної освіти з отриманням сертифікату в межах предмету вивчення дисципліни протягом навчального семестру, взявши участь у науковому, освітньому чи прикладному проєкті, який відповідає предмету дисципліни чи підготувавши дайджест (добір уривків з різних джерел на певну тематику, подану в переліку додаткових питань для опрацювання). У форматі дайджестів можна зробити системний аналіз будь-якого теоретичного положення, розкрити різні точки зору на будь-яку проблему, тему, питання та зробити узагальнюючі висновки:</p> <p><i>2 бали</i> – нараховується здобувачам освіти, які пройшли навчальний курс у вигляді неформальної освіти з отриманням сертифікату в межах предмету вивчення дисципліни протягом навчального семестру.</p> <p><i>2 бали</i> – нараховується здобувачам освіти, які взяли участь у науковому, освітньому чи прикладному проєкті, який відповідає предмету дисципліни.</p> <p><i>1 бал</i> – нараховується здобувачам освіти, які підготували дайджест на певну тематику в межах вивчення дисципліни.</p>

Також за рішенням кафедри здобувачам освіти, які брали участь у науково-дослідній роботі (роботі конференцій, студентських наукових гуртків та проблемних груп, підготовці публікацій), а також були учасниками олімпіад, конкурсів, можуть присуджуватися додаткові бали «Положення про порядок організації та проведення оцінювання успішності студентів». Ознайомитися із положенням можна за посиланням: [Електронний фонд локальних нормативно-правових документів Карпатського національного університету імені Василя Стефаника](#)

8. Рекомендована література

Основна:

1. Громик Ю.В. Старослов'янська мова: історія, фонетика, словозміна: зб. завдань та вправ [Текст]: навч. посібник. Київ: ВД «Кондор», 2018. 184 с.
2. Леута О. І. Старослов'янська мова. Київ : Інкос, 2007. 255 с.
3. Майборода А. Старослов'янська мова. Київ.: Вища школа, 1975. 267 с.
4. Моренець В. В. Старослов'янська мова. Київ : Наукова думка, 1973. 134 с.
5. Русанівський В.М. Походження і розвиток східнослов'янських мов. К., 1980.
6. Станівський М. Ф. Старослов'янська мова. Київ : Наукова думка, 1983. 253 с.
7. Юсип-Якимович Ю.В. Старослов'янська мова. Модульний курс [Текст]: навч. посібник. Київ: Знання, 2009. 279с.

Допоміжна:

1. Бойчук М. К. Старослов'янська мова. Числівник. – К., 1952.
2. Вступ до порівняльно-історичного вивчення слов'янських мов / за ред. О. С. Мельничука. – К., 1966.
3. Гнатюк Л.П. Старослов'янська мова. Київ 2015. 249 с.
4. Ільченко І. Старослов'янська мова : методичні рекомендації до практичних занять. Запоріжжя : ЗНУ, 2020. 47 с.
5. Лесюк М.П. Методичні вказівки до практичних занять зі старослов'янської мови. Івано-Франківськ, 2013.
6. Леута О.І., Гончаров В.І. Збірник вправ з старослов'янської мови. – Київ, 2004.
7. Леута О.І. Гаврилюк О. Р. Старослов'янська мова : навчально-методичний комплекс. Київ : НПУ імені М.П.Драгоманова, 2018. 300 с.
8. Питання походження і розвитку слов'янської писемності. – К., 1963.
9. Півторак Г. Українці: звідки ми і наша мова. – К., 1993.
10. Півторак Г.П. Занепад редукованих ь, ь і його вплив на формування фонологічних систем слов'янських мов. Мовознавство. 1998. №2-3. С.3-14.
11. Скляренко В.Г. До питання про "руські письмена" в житті Костянтина Філософа. Мовознавство. 2014. № 2. С. 3–14.
12. Ткаченко О.Б. Українська фонетика на історико-типологічному тлі. Мовознавство. 1998. №2-3. С.14-25

Словники:

1. Белей Л., Белей О. Старослов'янсько-український словник. Львів : Монастир Монахів Студит, 2001. 317 с.
2. Етимологічний словник української мови: В 7 т. – К., 1982- 1989.

Інформаційні ресурси

1. Гнатюк Л.П. Старослов'янська мова. Практикум: навч. посіб. для студентів філологічних спеціальностей. К., 2015. – 249 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Hnatiuk_Lidii/Staroslovianska_mova_Praktykum.pdf?PHPSESSID=cf4g

[7md5180hkm3sgbmf0aqin6](#)

2. Громик Ю.В. Старослов'янська мова. Збірник вправ та завдань.
URL: <http://www.univer.lutsk.ua/img/facult/17/176/Hromyk.pdf>
3. ЕНЦИКЛОПЕДІЇ «УКРАЇНСЬКА МОВА» URL: <http://litopys.org.ua/ukrmova/um.htm>
4. Писемні пам'ятки URL: <http://besieda.in.ua/pismo/pisemni-pamiatky>
5. Словник старослов'янської мови URL: <http://slavyanskiy.clan.su/forum/49-115-1>
6. Черноризец Храбр. Сказання о письменах URL: <http://древниєцивилизации.рф/Slavs/hrabr.html>
7. Черноризец Храбр. Сказання о письменах URL: http://krotov.info/history/09/3/fior_06.htm
8. Палеографія URL: [Опера - \[Палеографія. Українська мова. Енциклопедія.\]](#)
9. Старослов'янська мова URL: [Опера - \[Старослов'янська мова\]](#)
10. Навчально-методичний комплекс дисципліни «Старослов'янська мова»:
URL: http://sites.znu.edu.ua/bank/index.php?action=url/view&url_id

Викладач _____ **Галина Ліщинська**